

Вплив інструментів бюджетного вирівнювання доходної бази місцевих бюджетів на стан обласного бюджету Чернівецької області

Грубляк О.М.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри публічних, корпоративних фінансів
та фінансового посередництва

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Попівчук Р.Ю.

магістр

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

У статті здійснено оцінку трансфертів як інструменту бюджетного вирівнювання територій. Досліджено залежність доходів обласного бюджету Чернівецької області від трансфертних надходжень за допомогою методу фінансових коефіцієнтів протягом 2014-2016 років. Проаналізовано ефективність від здійснення бюджетного вирівнювання в умовах децентралізації.

Ключові слова: бюджетне вирівнювання, міжбюджетні відносини, місцеві бюджети, доходи бюджету, міжбюджетні трансферти, базова дотація, субвенції.

Грубляк О.М., Попівчук Р.Ю. ВЛИЯНИЕ ИНСТРУМЕНТОВ БЮДЖЕТНОГО ВЫРАВНИВАНИЯ ДОХОДНОЙ БАЗЫ МЕСТНЫХ БЮДЖЕТОВ НА СОСТОЯНИЕ ОБЛАСТНОГО БЮДЖЕТА ЧЕРНОВИЦКОЙ ОБЛАСТИ

В статье осуществлена оценка трансфертов как инструмента бюджетного выравнивания территорий. Исследована зависимость доходов областного бюджета Черновицкой области от трансфертных поступлений с помощью метода финансовых коэффициентов в течение 2014-2016 годов. Проанализирована эффективность от осуществления бюджетного выравнивания в условиях децентрализации.

Ключевые слова: бюджетное выравнивание, межбюджетные отношения, местные бюджеты, доходы бюджета, межбюджетные трансферты, базовая дотация, субвенции.

Grublyak O.M., Popivchuk R.Y. INFLUENCE OF INSTRUMENTS OF BUDGET EQUALIZATION OF INCOME BASE OF LOCAL BUDGETS ON STATUS OF REGIONAL BUDGET OF CHERNOVITSK REGION

The article assesses transfers as a tool for budgetary equalization of territories. The dependence of revenues of the regional budget of Chernivtsi region on transferable income using the method of financial coefficients during 2014-2016 years is investigated. The efficiency of implementation of budget equalization in conditions of decentralization is analyzed.

Keywords: fiscal equalisation, inter-budget relations, local budgets, fiscal revenues, inter-budget transfers, basic subsidy, grant-in-aid.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Удосконалення процесів формування доходів місцевих бюджетів сприятиме підвищенню рівня їх фінансової забезпеченості. Для цього, в першу чергу, необхідно запровадити систему фінансового вирівнювання та систему трансфертів, що ґрунтуються на прозорій правовій основі та об'єктивних критеріях.

В Україні наявна значна диференціація в рівнях соціально-економічного розвитку регіонів, значні диспропорції в рівні податкоспроможності окремих територій. А через механізми бюджетного вирівнювання вирішується питання ефективності розподілення бюджетних коштів між регіонами. Тому від результативності його здійснення залежить соціаль-

ний захист населення, економічний розвиток територій. Саме тому дана тема дослідження є надзвичайно актуальною. Окремі аспекти та інструменти бюджетного вирівнювання потребують поглибленого вивчення як теоретичних аспектів здійснення, так і його реалізації на практиці, особливо в умовах реформування місцевого самоврядування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти бюджетного вирівнювання в умовах децентралізацій висвітлено у наукових працях: Н.В. Шибасєвої, Т.О. Бабан [2], Я.Г. Сорговицької [5], та інших авторів.

Але, незважаючи на численні дослідження в цій сфері, проблема збільшення власних

ресурсів та підвищення рівня самодостатності місцевих бюджетів за допомогою ефективною системи бюджетного вирівнювання так і залишається не вирішеною.

Формулювання цілей статті. Метою роботи є дослідження ефективності практичної реалізації бюджетного вирівнювання, на прикладі оцінки інструментів та особливостей формування дохідної бази обласного бюджету Чернівецької області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективна діяльність органів місцевої влади щодо соціально-економічних процесів можлива лише за умови достатнього обсягу фінансових ресурсів. Основною складовою частиною місцевих фінансів є місцеві бюджети, в них зосереджено понад 80% усіх фінансових ресурсів, що перебувають у розпорядженні місцевого самоврядування.

Система бюджетного вирівнювання визначає взаємодію між державним та регіональними бюджетами, яка дозволяє будь-кому із громадян держави отримувати певний рівень суспільних послуг незалежно від того на якій території він проживає. Інструментами, через які реалізується горизонтальне бюджетне вирівнювання в Україні є міжбюджетні трансферти.

За Бюджетним кодексом України [1], міжбюджетні трансферти – це кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого.

На сучасному етапі розвитку бюджетної системи відбувається реформа міжбюджет-

них відносин, прийняття відповідних зміни до бюджетного та податкового законодавства, змінюються та вдосконалюються механізми бюджетного вирівнювання. Запроваджено новий механізм бюджетного регулювання – систему тотального збалансування усіх місцевих бюджетів замінено системою горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій залежно від рівня надходжень на одного жителя [2, 120].

Так, основними інструментами в трансфертному вирівнюванні з 2015 року є базова та реверсна дотації, а також субвенції. Дотації вирівнювання більше немає, хоча, за своєю суттю ці міжбюджетні трансферти не дуже то й змінились [3].

Оцінимо вплив міжбюджетних трансфертів як інструментів бюджетного вирівнювання на механізм формування обласного бюджету Чернівецької області за останні роки. Аналіз здійснимо шляхом порівняння надходжень від офіційних трансфертів та суми інших надходжень (рис. 1). Таким чином, ми дослідимо ступінь залежності бюджету від офіційних трансфертів.

В першу чергу, за даними рис. 1 можемо зробити висновок, що обсяг доходів обласного бюджету Чернівецької області зростає протягом останніх трьох років, так у 2016 році надходження до загального фонду зросли на чверть. В першу чергу, таке зростання відбулося за рахунок збільшення надходжень від трансфертів.

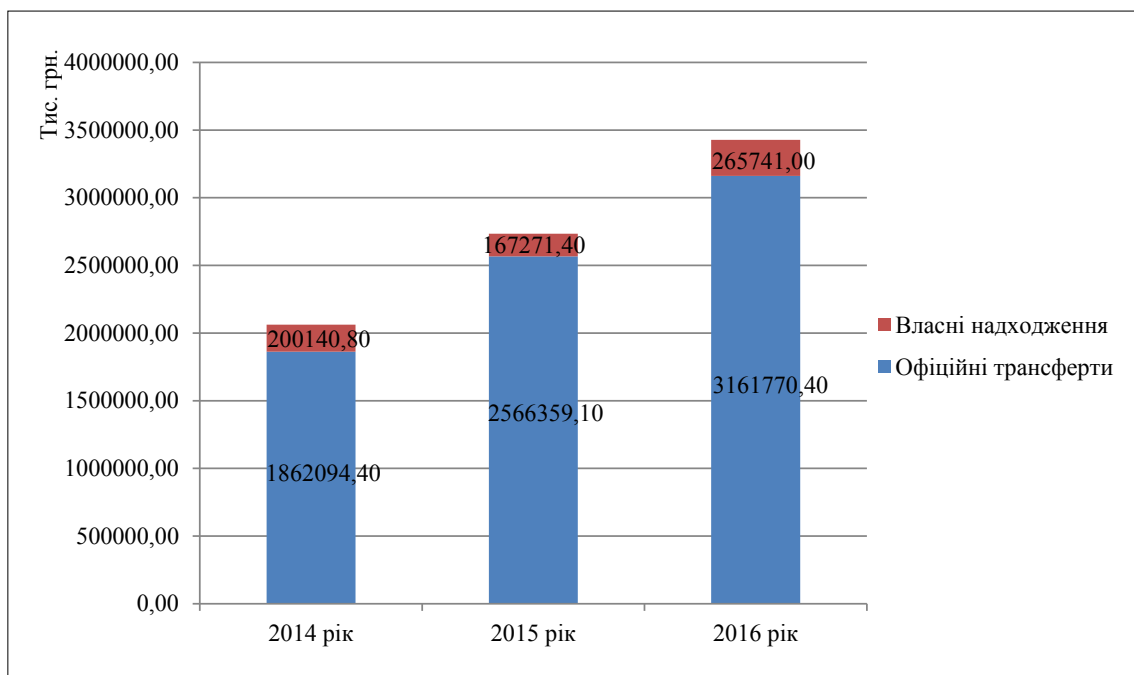

Рис. 1. Склад доходів обласного бюджету Чернівецької області за 2014 – 2016 роки [4]

У 2015 році в порівнянні з 2014 роком надходження від трансфертів зросли на 704264,7 тис. грн., у 2016 році – ще на 595411,3 тис. грн., тобто на 23,2%.

Варто зазначити, що трансферти були і залишаються основною статтею наповнення місцевих бюджетів Чернівецької області та становлять понад 90% від загального обсягу надходжень. Це свідчить про те, що місцеві бюджети є значно залежними від державного бюджету. Збільшення доходів на місцевому рівні не мотивує їх до діяльності, а, навпаки, істотно знижує їхню самостійність та стабільність. Тому для зниження рівня фінансової залежності місцевих бюджетів потрібно забезпечити формування доходів місцевих бюджетів з урахуванням територіальної приналежності податків. У такому разі жителі кожного регіону будуть зацікавлені платити вищі податки з метою отримання якісніших послуг.

Таким чином, бачимо, що міжбюджетні трансферти місцевих бюджетів Чернівецької області в 9 разів перевищують всі інші надходження бюджету. Така ситуація свідчить про високу залежність бюджету від міжбюджетних трансфертів та про потребу залучення нових джерел доходів.

Проаналізуємо питому вагу кожного з виду трансфертів в загальній їх кількості (табл. 1).

За даними, розрахованими в табл. 1 бачимо, що найбільшу частку займають надходження від субвенцій. У 2014 році їх частка складає 70,2% від усього обсягу офіційних трансфертів, у 2015 році та 2016 році ця частка збільшилася, та коливається в межах 94-95%. Частка інших статей надходжень від офіційних трансфертів є незначною, вони становлять в межах 3%.

З 2015 року місцевому бюджету надаються такі нові види субвенцій:

1. Освітня субвенція в 2015 році надійшла до обласного бюджету Чернівецької області в сумі 158169 тис. грн., у 2016 році зменшилася на 13830,8 тис. грн.

2. Медична субвенція в 2015 році надійшла в сумі 467449 тис. грн., в 2016 році надходження зменшилися на 40059,6 тис. грн.

3. Субвенція на придбання медикаментів для швидкої медичної допомоги у 2015 році склала 2468,9 тис. грн., у 2016 році збільшилася на 354,4 тис. грн.

4. Субвенція на придбання витратних матеріалів для закладів охорони здоров'я та лікарських засобів для інгаляційної анестезії у 2015 склала 400,2 тис. грн., у 2016 році – 41,7 тис. грн.

Чим вища частка міжбюджетних трансфертів в дохідній частині місцевих бюджетів, тим більша залежність місцевої влади від центральної системи. Головним критерієм ефективності бюджетного вирівнювання є забезпечення виконання умови бюджетної рівноваги та ефективності виконання бюджетом своїх функцій [5, с. 110]. Для оцінки результативності впливу інструментів бюджетного вирівнювання на обласний бюджет Чернівецької області перш за все необхідно акцентувати увагу на критерії фінансового стану бюджету. Для оцінки залежності доходів місцевих бюджетів від офіційних трансфертів використовуємо систему показників (табл. 2).

Таке високе значення показника фінансової залежності свідчить про низьку фінансову самостійність обласного бюджету Чернівецької області протягом 2014 – 2016 років, зазначимо, що він коливається в межах 0,9- 0,94. Відповідно показник фінансової незалежності дуже низький в межах 0,06-0,1.

Коефіцієнт бюджетної результативності трансфертів показує рівень трансфертів на душу населення. Таким чином, на одного жителя у 2014 році надійшло 2046 грн., у 2015 році на 774 грн. більше, у 2016 ще на 661,3 грн. більше (3481,7 грн.).

Коефіцієнт бюджетної результативності регіону характеризує рівень власних доходів бюджету на душу населення, тобто

Таблиця 1

Питома вага статей офіційних трансфертів до їх загального обсягу обласного бюджету Чернівецької області [4], %

Назва статті	2014 рік	2015 рік	2016 рік	Відхилення +,-		
				2015 /2014	2016 / 2015	2016 /2014
Дотації вирівнювання	28,6	-	-	-	-	-
Додаткові дотації	1,2	-	-	-	-	-
Субвенції	70,2	94,1	94,8	23,9	0,7	24,6
Базова дотація	-	3,4	2,5	-	- 0,9	-
Стабілізаційна дотація	-	2,5	2,7	-	0,2	-
Загальна сума	100	100	100	-	-	-

Таблиця 2

Оцінка фінансової залежності обласного бюджету Чернівецької області, [4]

Показник	Методика розрахунку	Рівень показника			Відхилення +,-	
		2014 рік	2015 рік	2016 рік	2015 / 2014	2016 / 2015
Коефіцієнт фінансової залежності	Відношення міжбюджетних трансфертів до доходів місцевого бюджету	0,9	0,94	0,92	0,04	-0,02
Коефіцієнт фінансової незалежності	Відношення власних надходжень до суми міжбюджетних трансфертів	0,1	0,06	0,08	-0,04	0,02
Коефіцієнт бюджетної результативності трансфертів	Відношення суми трансфертів до наявного населення	2046	2820,4	3481,7	774,4	661,3
Коефіцієнт бюджетної результативності регіону	Відношення суми власних доходів до наявного населення	219,9	183,8	292,6	-36,1	108,8
Дані для розрахунку коефіцієнтів						
Міжбюджетні трансферти, тис. грн.		1 862 094,4	2 566 359,1	3 161 770,4	704264,7	595411,3
Власні надходження бюджету, тис. грн.		200 140,8	167 271,4	265 741	32869,4	98469,6
Чисельність населення, осіб		910 000	909 900	908 100	-100	-1800

на скільки обласний бюджет Чернівецької області може самостійно забезпечити своїх громадян та регіон. Таким чином, за даними табл. 2 бачимо, що даний показник на низькому рівні, а саме на 1 жителя розраховано 219,9 грн. – у 2014 році, на 36,1 грн. менше – у 2015 році та на 108,8 грн. більше у 2016 році (292,6 грн.).

Значення даних показників характеризує недостатність власних доходів, якими органи місцевого самоврядування можуть розпорядитися самостійно згідно з напрямками соціально-економічного розвитку території, і, відповідно, фінансовою залежністю від обсягу трансфертних платежів, які передаються центральною владою на місцевий рівень.

Висновки дослідження. Основними інструментами в бюджетному вирівнюванні є міжбюджетні трансферти. Після 2015 року в бюджетному законодавстві відбулися зміни, зокрема, змінено склад та запроваджено ряд нових трансфертів – реверсну та базову дотації, переглянуто структуру субвенції.

Аналіз співвідношення доходів обласного бюджету Чернівецької області до величини міжбюджетних трансфертів протягом 2014 – 2016 років показав, що міжбюджетні транс-

ферти є основним джерелом фінансування бюджету. Податкові надходження не виконують достатньої фіскальної ролі, неподаткові надходження не мають істотної частки у наповненні місцевих бюджетів.

Офіційні трансферти від органів державного управління, які надаються бюджету у вигляді дотацій і субвенцій, в 9 разів перевищують всі інші надходження бюджету. Така ситуація свідчить про високу залежність бюджету від міжбюджетних трансфертів та необхідність залучення нових джерел доходів.

Значення розрахованих коефіцієнтів свідчить про те, що:

– офіційні трансферти залишаються вагомим джерелом формування доходів місцевих бюджетів;

– власні надходження є занадто малими, щоб відігравати вагому роль у доходах та забезпечити соціальний захист громадян та розвиток регіону.

Таким чином, подальшого дослідження потребує методика реалізації бюджетного вирівнювання таким, щоб місцеві бюджети були зацікавлені у збільшенні частки власних доходів та не залежали від офіційних трансфертів державних органів влади.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
2. Шibaєва Н.В. Складові процесу децентралізації в Україні / Н.В. Шibaєва, Т.О. Бабан // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки. – Харків: ХНТУСГ, 2016. – С. 171–220.
3. Про внесення змін до Порядку перерахування міжбюджетних трансфертів від 23 січня 2015 р. № 12/ Кабінет Міністрів України, Постанова.
4. Офіційний сайт Чернівецької обласної ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bukoda.gov.ua/>
5. Сорговицька Я.Г. Теорія і практика функціонування фінансового вирівнювання в Україні / Я.Г. Сорговицька // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2016. – Вип. 7(3). – С. 107-111.